

ELBURG

Grote- of St. Nicolaaskerk

JAAP ZWART, ORGEL

DIENEL, GULBINS, MERKEL, RHEINBERGER

Het Quellhorst-orgel in de Grote- of St. Nicolaaskerk te Elburg

De oude Hanzestad Elburg heeft een eeuwenoude orgelhistorie die teruggaat tot het begin van de 15de eeuw. Evenals andere hoofdkerken in ons land bezat de Grote- of St. Nicolaaskerk van Elburg omstreeks 1500 één of meerdere orgels. De eerste orgelberichten dateren uit 1447, wanneer de magistraat van de stad opdracht geeft aan de stadsmid een sleutel voor het orgel te maken. In de jaren 1517-1528 woonde in Elburg een zekere meester Eymbert, afkomstig uit Groningen, die het orgel in onderhoud had en tevens als organist dienst deed. Ook verrichtte hij intussen werkzaamheden aan de orgels van Hattem en Barneveld. In 1545 waren er in ieder geval twee orgels in deze kerk aanwezig, want in de jaren 1545-1546 werden door Jan Graurock I reparaties aan het grote en kleine orgel verricht. Nadien heeft met name het hoofdorgel meerdere restauraties ondergaan, o.a. in 1600 door de orgelbouwer Jan Morlet II uit Arnhem.

De organisten/orgelbouwersfamilie Morlet was afkomstig uit Nijmegen of omgeving. De naam Moelaerts, Moulet, Morlet komt daar veelvuldig voor. Jan Morlet was in 1589 benoemd tot organist aan de St. Eusebiuskerk te Arnhem en was tevens belast met het onderhoud van het orgel. Hij voerde onder meer ook restauraties uit aan de orgels te Zutphen, Deventer en Doesburg.

Het koororgel is waarschijnlijk verwoest tijdens de beeldenstorm (c. 1566). Er worden nu plannen ontwikkeld om te komen tot een reconstructie van dit orgel. De opbrengst van deze cd is daarvoor bestemd.

ELBURG Grote- of St. Nicolaaskerk

JAAP ZWART, ORGEL

Otto Dienel (1839-1905)

1	Lobe den Herren, den mächtigen König der Ehren	1:42
	Uit: 43 <i>Choralvorspiele für Orgel zum Gebrauch im Gottesdienste, op. 19</i>	

Max Gulbins (1862-1932)

Sonate nr. 1 in c-moll, op. 4*

2	Introduction und Fuge	11:37
3	Andante quasi Adagio	7:53
4	Introduction: Grave - Fuge	8:50

Gustav Adolf Merkel (1827-1885)

5	Orgelkoraal: Schmücke dich, o liebe Seele	3:33

Josef Rheinberger (1839-1901)

Sonate nr. 7 in f-moll, op. 127

6	Prelude: Allegro non troppo	8:03
7	Andante	5:48
8	Finale: Grave - Fuga	7:37

Totaal 55:03

**Nederlandse cd-première*

Dispositie van het Quellhorst-orgel in de Grote- of St. Nicolaaskerk te Elburg

Hoofdwerk (II)

Bourdon	16'
Prestant	8'
Roerfluit	8'
Gemshoorn	8'
Octaaf	4'
Roerfluit	4'
Quint	3'
Octaaf	2'
Woudfluit	2'
Sesquialter	3 st.
Mixtuur	5 st.
Cimbel	4 st.
Trompet B/D	8'
Hoboe D	8'
Clarinet B	4'

Pedaal

Prestant	16'
Subbas	16'
Octaaf	8'
Bourdon	8'
Octaaf	4'
Bazuin	16'
Trompet	8'
Clarinet	4'

Rugpositief (I)

Prestant	8'
Holpijp	8'
Fluit travers D	8'
Octaaf	4'
Doesfluit	4'
Octaaf	2'
Mixtuur	4 st.
Cornet D	5 st.
Dulciaan B/D	8'
Vox Humana	8'

Alle pijpwerk is van Quellhorst (1825), met uitzondering van een deel van de Octaaf 4' van het RP (De Koff).

Koppelingen HW-RP (B/D),

Ped-HW, HW-RP
Tremulant RP
Afsluiter
Calcant

Manuaalomvang: C-f³

Pedaalomvang: C-c¹

Toonhoogte: a¹ = 440 Hz

Temperatuur: evenredig zwevend

Het grote orgel onderging regelmatig herstellingen, o.a. in 1644 toen de orgelmaker Baeder, die in Zutphen werkzaam was, naar Elburg kwam om het orgel te herstellen en ook nog in 1769 toen de orgelmaker Joh. Gustav Schiller uit Deventer naar Elburg werd ontboden. Al met al was dit orgel er in de loop der jaren niet beter op geworden en ging men er over denken over de aanschaf van een nieuw orgel.

De eerste stoot hiertoe werd gegeven door de bekende Elburger luitenant-admiraal Van Kinsbergen. Deze had namelijk bij testament f 1.000,= gelegateerd aan de kerk onder de bepaling dat dit bedrag besteed moest worden voor de bouw van een nieuw orgel. De erfgenamen van Van Kinsbergen deelden op 5 augustus 1819 aan het kerkbestuur mee dat over genoemd bedrag beschikt kon worden. De kerkvoogden gingen nu plannen ontwikkelen om te komen tot de bouw van een nieuw orgel. Na enig overleg werd op 12 september 1821 een contract getekend tussen het kerkbestuur van de Grote- of St. Nicolaaskerk te Elburg en de orgelbouwer Georg Heinrich Quellhorst, destijds wonende te Oldenzaal, maar afkomstig uit Duitsland. Het contract bleef in het kerkelijk archief bewaard. In dit contract was niet overeengekomen wie de orgelkas en het oksaal zou vervaardigen. Daarom besloten de kerkrentmeesters om deze werkzaamheden aan te besteden en aan de laagste inschrijver te gunnen. Eén en ander zou moeten worden uitgevoerd volgens tekening en bestek van architect Luijten uit Rotterdam. Het maken van kas en oksaal werd opgedragen aan de Elburger timmerman Jurriën Lipke. Het schilderwerk (het orgel zou een lichte mahoniehouten kleur moeten krijgen) werd opgedragen aan Bard Karssen en Hendrik Bibo Docter op advies en onder toezicht van de tekenmeester Jan Vos. In 1825 was het orgel eindelijk gereed en op

12 mei (Hemelvaartsdag) van dat jaar werd het plechtig in gebruik genomen. In de Boekzaal van 1826 (deel 1, pagina 220) wordt hiervan aldus melding gemaakt:

'Elburg. Van hier is vergeten te melden, dat het nieuwe Kerk-orgel onzer gemeente, den 12den mei des voorleden jaars, zijnde Hemelvaartsdag, op eene plegtige wijze, door onzen oudsten Predikant, Th. Aug. Le Fèvre de Montigny, is ingewijd. De Leeraar sprak over Luc. XXIV:52 en bragt op eene gepaste wijze, de plegtigheid van het Christenfeest, in verband met die van de dag. Het Orgel, fraai voor het gezigt, en uitmuntend in toon, is gemaakt door den orgelmaker Kwelhorst van Oldenzaal en geëxamineerd worden door den Organist der Groote Kerk te Kampen, den Heer Van der Dussen, die hetzelfde, in allen deelen aan het bestek voldoende bevonden, en aan den maker den welverdienden lof toegekend heeft. Het geheel levert een schoon kunststuk op; hetwelk wij hopen, dat ons kerkgebouw lang tot sieraad en den maker tot aanbeveling moge verstreken.'

Diverse keren werd het instrument daarna schoongemaakt, hersteld of gerestaureerd, waarbij het gelukkig nagenoeg onaangetast is gebleven. In 1981-1983 werd een grote restauratie uitgevoerd door de orgelmakers Verschuieren te Heythuysen en Hendriksen & Reitsma te Nunspeet onder adviseurschap van Prof. Dr. M.A. Vente en Maarten Seijbel. In 2001 onderging het orgel voor het laatst een grote schoonmaak- en revisiebeurt door de Gebr. Reil te Heerde.

Literatuur:

Maarten Seijbel: *Zes eeuwen Veluwe Orgels*, Europese Bibliotheek, Zaltbommel, 1975, ISBN 9028850465.

Quellhorst-orgel (1825)

Fotografie: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumenten